

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پردیس دانشگاهی
علوم سیاسی

پدافند غیرعامل و مدیریت سیاسی

از:

کریم الله معصوم

استاد راهنما:

دکتر معصومه راد گودرزی

استاد مشاور:

دکتر ابراهیم متقی

خرداد ۱۳۹۳

تقدیم ہے:

روح پر فتوح شہد اور امام شہیدان کے مارا از
خواب غفلت بیدار و عزت و آبرو بخشیدند۔

وہ پدر و مادر مہربانے کے ہموارے از د عاہای
خیر آناک بھرے مند بودم وہ ہمسر و فرزندان
عزیزم کے مراری نمودند۔

سپاسگزاری:

من لع یشکر المخلوق لع یشکر الخالق
از دست و زبان که برآید   کز عهد و شکرش بدرآید

سپاس خدایی را که لطفش بی پایان است و نعمت های فراوان به ما ارزانی
داشت است. سلام و صلوات بر خاتم رسولان حضرت محمد (ص) و

آل طاهر و معصومش که مشعل فروزان هدایتند.

اینگ که با فضل پروردگار و عنایت اساتید معظم تحصیلات اینجانب در
مقطع کارشناسی ارشد به پایان رسید است، جادارد از سرکار خانم دکتر
معصومه رادگودرزی استاد راهنما که با صبر و متانت مراد انجام این
تحقیق راهنمایی نمود و از هیچ مساعدتی دریغ نفرمودند، نهایت تشکر و
سپاسگزاری را داشته باشم.

همچنین از جناب دکتر ابراهیم متقی که به عنوان استاد مشاور در این انجام

رساندن این پایان نامه بذل مساعدت داشتند تشکر و قدردانی

می نمایم. در پایان از فرزندانم و همه کسانی که مرایاری نمودند تقدیر و تشکر

دارم.

والسلام

فصل اول: کلیات تحقیق

۲	۱-۱- مقدمه .....
۴	۲-۱- بیان مسأله .....
۶	۳-۱- ضرورت، اهمیت و اهداف تحقیق .....
۸	۴-۱- سؤال تحقیق .....
۸	۱-۴-۱- سؤال اصلی تحقیق .....
۸	۲-۴-۱- سؤال فرعی تحقیق .....
۸	۵-۱- فرضیه ها .....
۹	۶-۱- اهداف کاربردی تحقیق .....
۹	۷-۱- روش تحقیق .....
۹	۸-۱- محدودیت ها و تنگناهای تحقیق .....
۹	۹-۱- قلمرو موضوعی و زمانی و مکانی تحقیق .....
۹	۱-۹-۱- قلمروی موضوعی .....
۹	۲-۹-۱- قلمروی مکانی .....
۱۰	۳-۹-۱- قلمروی زمانی .....
۱۰	۱۰-۱- شیوه گردآوری داده ها و اطلاعات .....
۱۰	۱۱-۱- تعریف مفاهیم .....
۱۰	۱-۱۱-۱- آمادگی .....
۱۰	۲-۱۱-۱- پدافند غیرعامل .....

۱۱	۳-۱۱-۱- استتار و اختفاء .....
۱۱	۴-۱۱-۱- استحکامات .....
۱۱	۵-۱۱-۱- بازدارندگی .....
۱۱	۶-۱۱-۱- پناهگاه .....
۱۲	۷-۱۱-۱- پوشش .....
۱۲	۸-۱۱-۱- تهدید .....
۱۲	۹-۱۱-۱- حفاظت .....
۱۲	۱۰-۱۱-۱- مراکز حیاتی .....
۱۲	۱۱-۱۱-۱- مراکز حساس .....
۱۳	۱۲-۱۱-۱- مراکز مهم .....
۱۳	۱۲-۱- پیشینه تحقیق .....
۱۷	۱۳-۱- سازماندهی تحقیق .....

فصل دوم: چارچوب نظری تحقیق

۱۹	۱-۲- مقدمه .....
۲۰	۲-۲- تعاریف بحران .....
۲۶	۳-۲- ویژگی‌ها و اشتراکات بحران .....
۲۹	۴-۲- سطوح بحران .....
۳۳	۵-۲- طبقه بندی بحران‌ها .....
۳۵	۶-۲- پدافند غیرعامل از منظر مدیریت بحران .....
۳۷	۷-۲- تأثیر منابع اطلاعاتی در پدافند غیرعامل .....
۳۹	۸-۲- جمع بندی .....

فصل سوم: بررسی سیر تاریخی، تحلیلی و تدوینی پدافند غیر عامل در سطح بین الملل و ایران

- ۳-۱- مقدمه ۴۳
- ۳-۲- تاریخچه و سوابق جهانی پدافند غیر عامل ۴۶
- ۳-۲-۱- مدیریت بحران و پدافند غیر عامل در مبانی اسلامی ۵۰
- ۳-۲-۲- پیشینه پدافند غیر عامل در قرون گذشته ۶۰
- ۳-۲-۳- پیشینه پدافند غیر عامل در دوران معاصر (قرن بیستم) ۶۲
- ۳-۲-۴- تاریخچه پدافند غیر عامل در ایران ۶۶
- ۳-۳- بررسی نمونه‌هایی از راهبردهای پدافند غیر عامل ۶۷
- ۳-۳-۱- راهبرد تمرکز زدایی کره شمالی ۶۷
- ۳-۳-۲- راهبرد پنج حلقه استراتژیک و اردن ۷۲
- ۳-۴- اصول پدافند غیر عامل ۷۷
- ۳-۵- نقش پدافند ملی در امنیت ملی ۸۱
- ۳-۵-۱- ویژگی‌های امنیت ملی ۸۲
- ۳-۵-۱-۱- نسبی بودن امنیت ۸۲
- ۳-۵-۱-۲- ذهنی بودن امنیت ۸۲
- ۳-۵-۱-۳- تجزیه ناپذیر بودن امنیت ۸۲
- ۳-۵-۲- مؤلفه‌های امنیت ملی ۸۲
- ۳-۵-۳- اقدامات دفاع غیر عامل در حوزه امنیت ملی ۸۳
- ۳-۶- نقش و اهمیت پدافند غیر عامل در طرح‌های دفاعی ۸۳
- ۳-۷- چشم‌انداز پدافند غیر عامل کشور ۸۵
- ۳-۸- اهداف کلان پدافند غیر عامل ۸۷

- ۳-۹- سیاست‌های کلی نظام در بخش پدافند غیرعامل ابلاغی توسط مقام معظم رهبری (۸۹/۱۱/۲۹)..... ۸۸
- ۳-۱۰- رئوس وظایف و کارکردهای پدافند غیرعامل کشور..... ۹۰
- ۳-۱۱- پدافند غیرعامل در آیین‌نامه برنامه پنجم توسعه کشور و آیین‌نامه اجرایی برنامه چهارم)..... ۹۱
- ۳-۱۱-۱- برنامه پنج ساله پنجم توسعه کشور..... ۹۱
- ۳-۱۱-۲- آیین‌نامه اجرایی قانون برنامه توسعه چهارم..... ۹۴
- ۳-۱۲- سطوح پدافند غیرعامل..... ۹۵
- ۳-۱۳- جمع‌بندی..... ۹۶

فصل چهارم: بررسی انواع تهدیدات علیه نظام جمهوری اسلامی ایران تحقیق

- ۴-۱- مقدمه..... ۹۸
- ۴-۲- مفهوم تهدید و آسیب‌پذیری..... ۱۰۰
- ۴-۲-۱- تهدید..... ۱۰۰
- ۴-۲-۲- آسیب‌پذیری..... ۱۰۰
- ۴-۳- تهدید ارکان اصلی نظام جمهوری اسلامی ایران..... ۱۰۱
- ۴-۳-۱- تضعیف ولایت فقیه..... ۱۰۱
- ۴-۳-۲- تهدید و تضعیف قانون اساسی..... ۱۰۲
- ۴-۳-۳- تهدید مردم..... ۱۰۲
- ۴-۳-۴- تضعیف قوای سه‌گانه و نهادهای دیگر حاکمیت..... ۱۰۴
- ۴-۴- انواع مختلف تهدیدها..... ۱۰۴
- ۴-۵- انواع تهدیدهای سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران..... ۱۰۶
- ۴-۶- اشکال تغییر حکومت‌ها..... ۱۰۸
- ۴-۷- تهدیدهای داخلی نظام ج.ا.ا در حوزه سیاسی و اجتماعی..... ۱۰۸

- ۸-۴- مهمترین تهدیدکنندگان خارجی و بین‌المللی ۱۰۹
- ۹-۴- بررسی جنگ نرم علیه نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۱۱
- ۱۰-۴- بررسی جنگ سخت علیه نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۱۹
- ۱-۱۰-۴- حمله به مراکز ثقل کشور بر اساس استراتژی واردن ۱۲۰
- ۲-۱۰-۴- انواع زیرساختها ۱۲۲
- ۳-۱۰-۴- نقش استراتژی واردن در آسیب‌رسانی به سیستم سیاسی و اجتماعی ۱۲۴
- ۴-۱۰-۴- بحرانها و چالشهای سیاسی و اجتماعی ناشی از تهدید سخت دشمن ۱۲۵
- ۱۱-۴- تفاوت‌های بین رویکرد سخت و نرم ۱۲۵
- ۱۲-۴- بررسی تهدیدهای اجتماعی علیه نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۲۶
- ۱۳-۴- جمع‌بندی ۱۳۰

فصل پنجم: نتیجه‌گیری تحقیق

- ۱-۵- مقدمه ۱۳۲
- ۲-۵- بررسی سؤال و فرضیه تحقیق ۱۳۳
- ۳-۵- عمده‌ترین تهدیدات استراتژیک نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵
- ۴-۵- راهبردهای مقابله با تهدیدات عمده استراتژیک نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵
- فهرست منابع ۱۴۰
- پیوست ۱۴۶

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۳۰	جدول ۱-۲: مکعب بحران
۳۵	جدول ۲-۲: طبقه‌بندی سوانح
۷۴	جدول ۱-۳: حلقه‌های استراتژیک و اردن
۷۶	جدول ۲-۳: تجهیزات آسیب‌پذیر در یک حمله الکترومغناطیسی از دیدگاه حلقه‌های اردن
۸۳	جدول ۳-۳: مؤلفه‌های امنیت ملی و دفاع غیرعامل
۹۵	جدول ۴-۳: سطوح و حوزه‌های پدافند غیرعامل
۱۰۵	جدول شماره ۱-۴: انواع تهدیدها با رویکرد حفظ زیرساخت‌ها
۱۰۸	جدول شماره ۲-۴: اشکال تغییر حکومت‌ها
۱۰۹	جدول شماره ۳-۴: مهمترین تهدیدکنندگان داخلی در حوزه سیاسی و اجتماعی
۱۰۹	جدول شماره ۴-۴: مهمترین تهدیدکنندگان خارجی امنیت ملی
۱۱۰	جدول شماره ۵-۴: تهدیدهای بین‌المللی علیه ایران
۱۱۵	جدول شماره ۶-۴: روشهای جنگ نرم
۱۱۶	جدول شماره ۷-۴: ابزارهای جنگ نرم
۱۲۶	جدول شماره ۸-۴: تفاوت‌های بین رویکرد سخت و نرم
۱۲۷	جدول شماره ۹-۴: نسبت هویت‌های ملی و دینی ایران در رویدادهای مهم سیاسی و اجتماعی معاصر
	جدول شماره ۱۰-۴: روشهای مقابله‌ای و کنترلی در مواجهه با جریانات و بحرانهای سیاسی و اجتماعی
۱۲۹	در سطح جهان

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۳۰	شکل ۱-۲: مکعب بحران .....
۷۱	شکل ۱-۳: متروی شهر پیونگ یانگ .....
۷۵	شکل ۲-۳: مدل پنج حلقه واردن .....
۹۱	شکل ۳-۳: کارکردهای عمده پدافند غیرعامل .....
۱۰۴	شکل شماره ۱-۴: انواع تقسیم‌بندی‌ها .....
۱۰۵	شکل شماره ۲-۴: انواع تهدیدها از منظر موضوعی .....
۱۱۴	شکل شماره ۳-۴: استراتژی جنگ نرم .....
۱۲۱	شکل شماره ۴-۴: استراتژی جنگ نرم .....
۱۲۲	شکل ۴-۵: زیرساختهای کشور .....
۱۲۳	شکل ۴-۶: فرایند تهاجم دشمنان علیه ساختار سیاسی و اجتماعی نظام جمهوری اسلامی ایران .....
۱۴۷	شکل (۱): نمونه‌هایی از پناهگاه‌های مربوط به جنگ جهانی دوم .....
۱۴۸	شکل (۲): پناهگاه‌های استتار شده مربوط به کشور سوئیس در جنگ جهانی دوم .....
۱۴۸	شکل (۳): ماکت فریبنده موشک‌های اسکاد و سام - ۶ .....
۱۴۹	شکل (۴): مقاوم‌سازی، استتار، اختفاء و عوامل فریب .....
	شکل (۵): نمایی از مترو کره شمالی در شهر پیونگ یانگ که به صورت چندمنظوره احداث گردیده
۱۴۹	است (مترو و پناهگاه) .....
۱۵۰	شکل (۶): پناهگاه‌های دوران جنگ جهانی دوم .....

چکیده:

پدافند غیرعامل و مدیریت سیاسی

کریم اله معصوم

بشریت در طول ۵ هزار سال تاریخ تمدن خود ۱۴ هزار جنگ دیده و در این جنگ ها بیش از ۴ میلیارد انسان جان باخته‌اند. در قرن بیستم بیش از ۲۲۰ جنگ به وقوع پیوسته و بیش از ۲۰۰ میلیون تلفات انسانی داشته است. ایران طی سالیان گذشته شاهد چهار جنگ مهم (جنگ تحمیلی، جنگ اول خلیج فارس، جنگ افغانستان و جنگ آخر آمریکا و انگلیس علیه عراق) بوده و وقوع مناقشات و جنگ‌های دیگری با اهداف ژئوپلیتیک، مهار، محاصره و مقابله با انقلاب اسلامی در آینده دور از انتظار نیست.

تجارب حاصله از جنگ های گذشته خصوصا هشت سال دفاع مقدس، جنگ ۴۳ روزه ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق (جنگ اول خلیج فارس)، جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، و جنگ آمریکا و انگلیس علیه عراق مؤید این نظر است که کشور مهاجم جهت در هم شکستن اراده ملت و توان اقتصادی، نظامی و سیاسی کشور مورد تهاجم با اتخاذ راهبرد انهدام مراکز ثقل؛ توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی و حساس می‌نماید. لذا ضروری است بدلیل اینکه ایران همیشه در معرض تهدیدهای مختلف قرار گرفته، با استفاده از پدافند غیرعامل نیروی دفاعی و آمادگی خود را بالاتر ببرد. در واقع یکی از بهترین و ارزان‌ترین روش‌های مقابله و دفاع، پدافند غیرعامل است که با بکارگیری اصول و ملاحظات آن می‌توان به کاهش آسیب-پذیری‌ها، مدیریت صحنه بحران، حفاظت زیرساخت‌ها و افزایش یا پایداری ملی در مقابل انواع تهدیدات، مبادرت ورزید. باتوجه به آنچه گفته شد، سوالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که چگونه می‌توان با رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل بستر مناسب برای بهبود و تقویت مدیریت سیاسی در زمان بحران فراهم نمود؟ در این راستا هدف رساله حاضر بررسی اصول و ضوابط پدافند غیرعامل و تأثیر آن بر بهبود و تقویت مدیریت سیاسی کشور در شرایط بحران است. در عین حال فرضیه تحقیق عبارت است از: بنظر می‌رسد با رعایت اصول و ضوابط پدافند غیرعامل، مدیریت سیاسی کشور از وضعیت مطلوب‌تری برخوردار گردد.

نتایج پژوهش نیز مبین این مطلب است که پدافند غیرعامل، راهبردی عملی و متنوع بوده تا حاکمیت از طریق این ضمن حفظ تأسیسات، مراکز ثقل و مهم و حیاتی خویش در مقابل دشمن، پیوند عمیقی بین مردم و خود ایجاد نماید و از اینرو پدافند غیرعامل، راهبردی عملی در راستای تقویت مدیریت سیاسی کشور است.

کلید واژه‌ها: پدافند غیرعامل، تهدید، بازدارندگی، پناهگاه، پوشش، حفاظت، مراکز حیاتی

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

شکل‌گیری تمدن‌های اولیه در جهان همواره با وقوع جنگ همراه بوده است، در طول تاریخ انسان‌ها از طریق پناه گرفتن در غارها، ساخت جوشن و سپر، ایجاد برج و بارو و قلاع محکم و مرتفع، حفر خندق برای حفظ جان و تامین امنیت گروهی با هدف پیشگیری از حملات غافلگیرانه دشمن اقدام نموده‌اند، دیوارهای دفاعی و خاکریزهای متعلق به آغاز سکونت انسان در ایران هنوز برجاست و شکل آنها به موازات پیشرفت سلاح‌های تهاجمی و تدافعی در هر دوره تاریخی تکامل یافته است.

تفکر ساخت و احداث دیوارها و خطوط و دژهای دفاعی از قدیم‌الایام به عنوان یک اقدام دفاعی با هدف سد کردن و ایجاد مانع در مسیر تهاجم دشمن و ممانعت از مواجه شدن با حملات غافلگیرانه مورد توجه دولت‌های مختلف بوده و علیرغم تغییر و تکامل سلاح‌ها و روش‌های تهاجمی، کماکان با تغییر شکل و کاربری آنها متناسب با نوع تهدیدات به شکل‌های دیگری همانند تونل‌ها، پناهگاه‌های چندمنظوره، سازه‌های امن زیرزمینی، دیوارها و موانع دفاعی الکترونیکی در ملاحظات دفاعی کشورها مورد توجه خاص قرار دارند.

از جمله مشهورترین دیوارها و دژهای دفاعی احداث شده در طول تاریخ بشری می‌توان دیوار چین (دیوار چین به طول ۲۴۱۵ کیلومتر در سال ۳۶۴ قبل از میلاد احداث گردیده است)، سد ذوالقرنین، دیوار گرگان (دیوار دفاعی گرگان بزرگ‌ترین دیوار دفاعی جهان، بعد از دیوار چین می‌باشد و همزمان با دیوار چین بنا شده است)، دیوار آتلانتیک (دیوار آتلانتیک، استحکامات ساحلی بود که توسط رایش سوم برای جلوگیری از تهاجم نیروهای متفقین در جنگ جهانی دوم احداث گردید)، دیوار آنتونین، دیوار اورلئان، دیوار صلح بلفاست، دیوار برلین، دیوار لیما، دیوار ماژینو (دیوار ماژینو در مرز فرانسه و آلمان در سال ۱۹۳۰ الی ۱۹۳۵ به طول ۴۰۰ مایل جهت جلوگیری از تهاجم آلمان به سرزمین فرانسه

احداث گردید)، دیوار زیگفرید، دیوار مراکش، دیوار ویتنام، دیوار لندن، دیوار کرملین، دیوار بارلو، دیوار اورشلیم و ... را نام برد (<http://a-tab.cfu.ac.ir/fa/4660>).

سرزمین گسترده ایران باستان که ایران کنونی بخشی از آن است، به علت موقعیت جغرافیایی که میان دو جلگه آباد بین‌النهرین و پنجاب سند قرار گرفته بود مانند پلی بود که طوایف مهاجم به طرف شرق یا غرب مجبور می‌شدند از آن عبور کنند زندگی در چنین وضعیت جغرافیایی و محیط ناامن، ایرانیان را وادار نمود تا همواره به منظور در امان ماندن از تجاوز متجاوزین، خانه‌های مسکونی خود را به شکل دژ کوچکی بسازند بنابراین به هر جای این سرزمین نگاه کنید، قلعه، برج، بارو، ارگ، کهندژ، دربند، خندق و دروازه و نظایر آن‌ها از ناامنی محیط زندگی و توجه و تدبیر آگاهانه ایرانیان به ملاحظات دفاعی حکایت دارد. ساخت بناهای گروهی حصاردار در ایران با طرح‌ها و نقشه‌های گوناگون از سه هزار سال پیش شناخته شده است، حصار سیلک در کاشان، قلعه حسنلو در ارومیه، تورنگ در گرگان، تپه حصار در دامغان، نوشیجان تپه بین همدان و ملایر، قلعه بلورآباد در شهرستان خوی و ... از نمونه‌های آن می‌باشد. در عین حال بهره‌برداری از استتار و اختفاء جهت مخفی و پنهان‌سازی گرچه به قدمت طول تاریخ بشری می‌باشد ولی اهمیت آن در طول جنگ جهانی اول به علت ورود هواپیماهای شناسایی و عکس‌برداری هوایی و افزایش تدریجی دقت تسلیحات آفندی، مورد توجه جدی قرار گرفت (همان).

تا سال (۱۹۰۰) اکثر ارتش‌های دنیا از یونیفورم و لباس‌های نظامی رنگی استفاده می‌نمودند، برای مثال ارتش فرانسه در شروع جنگ جهانی اول از لباسهای رنگی (کت آبی و شلوار قرمز) استفاده می‌نمود که پس از پی بردن به اهمیت استتار و نقش ارزنده آن در کاهش آسیب‌پذیری‌ها و تلفات، لباس‌های نظامی به رنگ استتار خاکی و یا سبز، قهوه‌ای و یا ترکیبی از آن‌ها درآمد و این موضوع به تدریج در سایر کشورهای دنیا رایج گردید.

واژه انگلیسی استتار^۱ از لغت فرانسوی «Camoufler» به معنی آرایش نمودن اقتباس گردیده و در سال (۱۹۱۷) وارد زبان انگلیسی گردید.

اگر اقدامات پدافند غیرعامل را در سیر تاریخی مورد مطالعه، اقدامات پیشگیرانه ملل مختلف با هدف حفظ جان، ادامه حیات و حفظ سرزمین، جلوگیری از غافلگیری و ارتقاء توان رزم محسوب نماییم، هنوز هم در آستانه قرن بیست و یکم که جهان آکنده از منازعات ژئوپلتیک بوده و نشانه‌ای از خاتمه‌ی قریب‌الوقوع درگیری‌های مسلحانه دیده نمی‌شود، انجام اقدامات پدافند غیرعامل توسط کشورهای مختلف استمرار داشته و جایگاه ویژه‌ای خود را در سیاست‌های دفاعی کشورها و ملل مختلف به عنوان یک نیاز حیاتی حفظ نموده است و با روش‌های مختلف ادامه یافته است.

از این رو در این رساله ما بر آنیم تا بدانیم که چگونه می‌توان با رعایت اصول و ضوابط پدافند غیر عامل به بهبود تقویت مدیریت سیاسی در زمان بحران اقدام نمود؟

۱-۲- بیان مسأله

بشریت در طول ۵ هزار سال تاریخ تمدن خود ۱۴ هزار جنگ را دیده و در این جنگ‌ها بیش از ۴ میلیارد انسان جان باخته‌اند. گفتنی اینکه در طول چند هزار سال تمدن بشری صرفاً ۲۶۸ سال بدون جنگ و مناقشه بوده است. در طی ۴۵ سال (از سال ۱۹۴۵ تا ۱۹۹۰) در کره زمین فقط ۳ هفته بدون جنگ بوده و اکثر این جنگ‌ها در کشورهای جهان سوم به وقوع پیوسته است.

(http://www.du.ac.ir/fa/index.php?option=com_content&view=article&id=457&Itemid=507)

در قرن بیستم بیش از ۲۲۰ جنگ به وقوع پیوسته و بیش از ۲۰۰ میلیون تلفات انسانی داشته است. میهن اسلامی‌مان طی سالیان گذشته شاهد چهار جنگ مهم (جنگ تحمیلی، جنگ اول خلیج فارس، جنگ افغانستان و جنگ آخر آمریکا و انگلیس علیه عراق) بوده است و وقوع مناقشات و جنگ‌های دیگری با

1- Camouflage

اهداف ژئوپلیتیک، مهار، محاصره و مقابله با انقلاب اسلامی جزو اهداف راهبردی استکبار جهانی می‌باشد.

تجارب حاصله از جنگ‌های گذشته خصوصاً هشت سال دفاع مقدس، جنگ ۴۳ روزه ۱۹۹۱ متحدین علیه عراق (جنگ اول خلیج فارس) جنگ ۱۱ هفته‌ای سال ۱۹۹۹ ناتو علیه یوگسلاوی، جنگ اخیر آمریکا و انگلیس علیه عراق مؤید این نظر است که کشور مهاجم جهت در هم شکستن اراده ملت و توان اقتصادی، نظامی و سیاسی کشور مورد تهاجم با اتخاذ راهبرد انهدام مراکز ثقل؛ توجه خود را صرف بمباران و انهدام مراکز حیاتی و حساس می‌نماید (همان).

انجام اقدامات دفاع غیرعامل، در جنگ‌های نامتقارن امروزی در جهت مقابله با تهاجمات خصمانه و تقلیل خسارات ناشی از حملات هوایی، زمینی و دریایی کشور مهاجم، موضوعی بنیادی است که وسعت و گستره آن تمامی زیرساخت‌ها و مراکز حیاتی و حساس نظامی و غیرنظامی، سیاسی، ارتباطی، مواصلاتی نظیر بنادر، فرودگاه‌ها و پل‌ها، زیرساخت‌های محصولات کلیدی نظیر پالایشگاه‌ها، نیروگاه‌ها، مجتمع‌های بزرگ صنعتی، مراکز هدایت و فرماندهی و جمعیت مردمی کشور را در برمی‌گیرد تا حدی که حفظ امنیت ملی و اقتصادی، شکست ناپذیری در جنگ، به نحو چشمگیری وابسته به برنامه‌ریزی و ساماندهی همه‌جانبه در موضوع حیاتی دفاع غیرعامل می‌باشد.

نوام چامسکی^۱ قبل از وقوع جنگ اخیر عراق در مقایسه میان عراق و کره شمالی می‌گوید «به نظر می‌رسد به واسطه بی‌دفاع بودن عراق، تهاجم به این کشور باموفقیت انجام می‌شود.» اگر کره شمالی و عراق را با هم مقایسه کنیم، عراق بی‌دفاع‌ترین و ضعیف‌ترین رژیم منطقه است در حالی که یکی از مخوف‌ترین دیکتاتورها در آنجا حکومت می‌کند در مقابل، کره شمالی یک تهدید به حساب می‌آید و به یک دلیل ساده به آن حمله نمی‌شود زیرا کره شمالی از یک عامل بازدارنده قوی برخوردار است

1- Noam Chomsky

یعنی توپخانه عظیمی که ستول را هدف گرفته است. در صورتی که امریکا به این کشور حمله کند کره شمالی می تواند قسمت زیادی از کره جنوبی را نابود کند، به عبارت دیگر امریکا به کشورهای دنیا می گوید: «اگر بی دفاع هستید ما هر زمان که دلمان بخواهد به شما حمله می کنیم و اگر سدی دارید ما عقب نشینی می کنیم.» (مردان، ۱۳۹۱: ۱۲)

بدین ترتیب لازم و ضروری است بدلیل اینکه کشورمان همیشه در معرض تهدیدهای مختلف قرار گرفته است، با استفاده از پدافند غیرعامل نیروی دفاعی و آمادگی خود را بالاتر ببریم. در حقیقت یکی از بهترین و ارزان ترین روش های مقابله و دفاع، پدافند غیر عامل است که با بکارگیری اصول و ملاحظات آن می توان به کاهش آسیب پذیری ها، مدیریت صحنه بحران، حفاظت زیرساخت ها و افزایش پایداری ملی در مقابل انواع تهدیدات، مبادرت ورزید.

از اینرو، این تحقیق در پی آنست که برای این سؤال اصلی تحقیق «چگونه می توان با رعایت اصول و ضوابط پدافند غیر عامل به بهبود تقویت مدیریت سیاسی در زمان بحران اقدام کرد؟» پاسخی مناسب و مطلوب ارائه نماید.

۱-۳- ضرورت، اهمیت و اهداف تحقیق

تجارب و شواهد ثبت شده در جنگ های اعصار گذشته تاریخ بشری و قرون حاضر، نمونه های مدلل و انکارناپذیری است که اهمیت پدیده ی غیرعامل را آشکار و ثابت می کند. موارد مشروحه زیر نمونه های بارز این اهمیت می باشد:

۱) موجب زنده ماندن و حفظ بقای نیروی انسانی می گردد که با ارزش ترین سرمایه و موجودیت ملی کشور می باشد.

۲) موجب صرفه‌جویی کلان اقتصادی و ارزی در حفظ تجهیزات و تسلیحات بسیارگران قیمت نظامی و... می‌گردد.

۳) اقدامات پدافند غیرعامل، مراکز حیاتی و حساس اقتصادی، سیاسی، نظامی، ارتباطی و مراکز عمده علمی و فرهنگی و... را در برابر حملات دشمن حفظ و ادامه فعالیت در شرایط بحران و جنگ را ممکن می‌کند.

۴) اقدامات دفاع غیرعامل موجب تحمیل هزینه قابل توجه به دشمن می‌گردد.

۵) اقدامات دفاع غیرعامل سبب به وجود آمدن تأثیرات روحی و روانی مثبت در شهروندان و رزمندگان می‌گردد.

۶) اقدامات دفاع غیرعامل موجب حفظ نیروها برای ضربه زدن در زمان و مکان مناسب و گرفتن آزادی و ابتکار عمل از دشمن می‌گردد.

۷) در مقام مقایسه سه عنصر (تهاجم، دفاع عامل و غیرعامل) عنصر دفاع غیرعامل مخارج و هزینه‌های کمتری دارد و از نظر اخلاقی و بشر دوستی و سیاسی مفهوم صلح دوستانه و تنش‌زدا دارد.

۸) اجتناب ناپذیر بودن بروز جنگ‌های آینده و لزوم آمادگی دفاعی.

۹) نیل به دفاع غیرعامل در مقایسه با دفاع عامل، ساده‌ترین و سهل‌الوصول‌تر و با سیاست خودکفایی و عدم وابستگی کشور هم جهت است.

۱۰) پیشگیری بهتر از درمان است. تصفیه آب در سرچشمه آسان‌تر از تصفیه در دریاست. متخصصین زلزله‌شناسی ژاپنی عقیده دارند: این زلزله نیست که موجب کشته شدن انسان‌های بی‌گناه و بروز خسارت می‌گردد بلکه سازه‌های ناامن می‌باشند که موجب بروز مرگ و خسارت می‌گردند.

۱۱) نظریه‌های استراتژیک و دکترین‌های نظامی، دال بر اهمیت و لزوم توجه به دفاع غیرعامل می‌باشد.

۱۲) اقدامات پدافند غیرعامل موجب کاهش آسیب‌پذیری و حفظ سرمایه‌های کلان موجود در یک کشور در شرایط وقوع جنگ یا بلاهای غیرطبیعی می‌گردد.

در این راستا مهمترین هدف پژوهش حاضر، بررسی اصول و ضوابط پدافند غیرعامل و تأثیر آن بر بهبود و تقویت مدیریت سیاسی کشور در شرایط بحران است.

۱-۴- سؤال تحقیق

۱-۴-۱- سؤال اصلی تحقیق

چگونه می‌توان با اجرای اصول و ضوابط پدافند غیرعامل، بستر مناسب برای بهبود و تقویت مدیریت سیاسی در زمان بحران فراهم نمود؟

۱-۴-۲- سؤال فرعی تحقیق

عمده‌ترین تهدیدات استراتژیک علیه نظام جمهوری اسلامی ایران کدامند؟

اصلیترین راهبردهای مقابله با تهدیدات عمده استراتژیک علیه نظام جمهوری اسلامی ایران چیست؟

مهمترین اقدامات پدافند غیرعامل ایران در مواجهه و مقابله با حمله به زیرساخت‌های حیاتی و حساس کشور کدامند؟

اصول پدافند غیرعامل کدامند و برنامه راهبردی ایران در این زمینه چیست؟

۱-۵- فرضیه

به نظر می‌رسد با اجرای دقیق اصول و ضوابط پدافند غیرعامل، بستر مناسب برای عملکرد بهتر مدیریت سیاسی کشور در زمان بحران فراهم شود.

به نظر می‌رسد عمده‌ترین تهدیدات استراتژیک علیه نظام جمهوری اسلامی ایران در حوزه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ابعاد نرم افزاری و سخت افزاری است.